Bibeln som litteratur
ett avsnitt ur Pleasures of Literature
översatt av Sven Erik Täckmark

”Bibeln som litteratur”, utgiven av Simon & Schuster i New York och Heinemanns i London, är med tanke på det utomordentliga intresse den rönt på båda sidor om Atlanten ett slutligt bevis på giltigheten i Matthew Arnolds ord om det bestående värdet för mänskligheten av det han kallade *hebräism*.

Den store kritikerns tes om hur de två urkällorna till allt som är finast i vår västerländska civilisation bär prägeln av grekernas och hebréernas ingenium är ett av dessa klara påståenden som tränger rakt ned till urgrunden i den våldsamt rullande oceanen av etnologiska värden.

Det var emellertid samme man som tillfogade den mer omstridda anmärkningen att hebréernas inflytande, i alla händelser på den engelsktalande delen av den västerländska civilisationen, är tre gånger så stort som grekernas, därför att tre fjärdedelar av människolivet har att göra med det sedliga livet, något som just de hebreiska skrifterna i huvudsak ägnar sig åt.

Denna senare anmärkning är naturligtvis avsedd att ge bittra gräl, ty det är just den sortens lätta generalisering som är som en pisksnärt mot vår västerländska civilisation, men den oro den väcker hos oss alla – oavsett hur vi reagerar – är emellertid ett bevis på att vår brittiske Sokrates rörde vid en av de känsligaste punkterna i vart nervsystem.

Det förefaller som om få av de holländska protestanterna eller tyska lutheranerna ägnade Bibeln samma vördnad som våra engelska och amerikanska puritaner. Ej heller kan man förneka att det bland all västerländsk litteratur är vår egen som djupast influerats av Bibeln.

Det gäller dock inte bara det sedliga livet! Ty aven om både våra engelska och amerikanska förfäder påverkades av Bibeln i praktisk mening – och deras bibelinspirerade seder var ingalunda alltid barmhärtiga eller önskvärda – utövade den lika väl ett mäktigt inflytande på deras fantasi och allra hemligaste känslor.

"Bibeln som litteratur" har onekligen kommit i rätta ögonblicket i våra engelsktalande länder; för jag är gammal nog att under det senaste halvseklet ha sett en unik förändring då det gäller läsningen av de hebreiska skrifterna. Jag vet inte om det också gäller de mindre ortodoxa judarna, men ett är säkert: när jag var barn läste alla mina äldre icke-judiska släktingar Bibeln, och både deras fantasi och seder påverkades av den på gott och ont. Men nu, efter femtio ar, är det inte längre så. Varken i England eller i Amerika läser folk Bibeln som förr. Ja, jag vill till och med påstå att det med undantag av bibelundervisningen i skolan och det studium som lärare och präster, några få författare och religiösa svärmare ägnar den, är ovanligt för en nutida ung människa att överhuvudtaget läsa den. Tank på de arbetare ni känner. Läser någon av dem Bibeln? Tank på de läkare, advokater, industrimän, rentierer ni känner. Läser de Bibeln? När jag var barn läste alla bibeln, från fattighjon till flottamiraler, från pråmare och lokomotlvförare till affärsmän i City. Och alla äldre människor läste den.

Nar jag var ung var det bara de oräddaste fritänkarna som öppet vågade tvivla på denna bok; medan idag några av mina mest begåvade, och fint kännande vänner direkt avskyr den och detta av moraliska, estetiska och psykologiska skäl, alldeles oavsett frågor som rör vetenskap och filosofi!

Även om efterkrigsgenerationen inte läser Bibeln som förr kan ingen av oss undgå dess inflytande. Den har trängt alltför djupt. Mänskligheten som under århundraden upplevt en bok så intensivt som Gamla testamentet kan inte kasta av sig dess förtrollning under ett par generationer. Våra anglosaxiska författare, speciellt de mer klärvoajanta bland dem, har alltid använt Bibeln för ädla syften, och när nu folk kan läsa Bibeln på detta nya, friska och profana sätt verkar det sannolikt att det latenta inflytande som vi ärvt av vara förfäder kanske får en ny levande innebörd.

Självfallet kan inte ett sådant nytt intresse för Bibeln återge oss allt det goda som våra förfäder fick ut av den. Låt oss hoppas att vi slipper allt det onda som den förde med sig. Vi måste betala för glädjen över dess nya form genom att förlora något som, på gott och ont, hör det förflutna till.

Gamla testamentet har ett vackert och poetiskt ljus som strålar ut från det, men det är solnedgångens ljus, strimmat med människoblod, medan det ljus som strålar ut från Nya testamentet är gryningsljuset, och aven om det

är strimmat med blod så är det en guds blod. Hela Nya testamentets atmosfär är så totalt olik det Gamlas, och det är denna skillnad som de engelska översättarna observerat när de givit de engelska orden en motsvarande ton, så att Gamla testamentets stil jämförd med det Nya är som en akvarell bredvid en oljemålning.

Trots några få förtvivlade bönesuckar är Gamla testamentet emot varje liv efter detta.

> Skall du göra under för de döda? Skola de döda stiga upp ur sina gravar och prisa dig? Skall din kärlek uppenbaras i graven eller din trohet i undergången?

Och förutom en viss åder hos profeten Hesekiel som måste ha influerat William Blake och ett apokalyptiskt tonfall hos Daniel som måste ha påverkat författaren till Uppenbarelseboken är Gamla testamentet sällsport fritt från det vi brukar kalla mysticism. Det är utan vidare klart att Gamla testamentet är en allt annat än andlig bok; å andra sidan är den en djupt religiös bok, och trots hebréernas blidkande av den svartsjuke, hämndlystne och grymme Okände, oavsett om de kallade Honom Elohim, El Shaddai, Jehova eller Världarnas Herre, hängav de sig lidelsefullt åt Honom och var så intensivt trogna Abrahams, Isaks, Jakobs, Sarahs, Rebeckas och Rachels gud att de, genom den rena glöden i sin poetiska inbillning, förvandlade denne stamgud först till himmelens och jordens skapare och sedan till den Högste som styr evinnerligen, med andra ord till det okända Tao eller det odefinierbart Absoluta.

Spinozas gudsbegrepp – sublimt trots att han bannlystes för det – fanns redan från första början med i Gamla testamentet, inte i filosofisk mening, ty de gamla hebréerna och nutidens engelsmän är lika varann i sin misstänksamhet mot filosofin, utan emotionellt, dramatiskt och inbillningsmassigt. När man läser om Jakob i Bibelns första bok och tvingas beundra, ja, mer än beundra denne styvsinte välsignelsernas tjuv känner man att han, där han byggde ett av sina rösen av ökensten, under fjärran stjärnor, inte skulle ha blivit nämnvärt förvånad, snarare förbryllad, om en av "Herrens änglar" hade gatt historien i forvagn och undervisat honom i Spinozas filosofi.

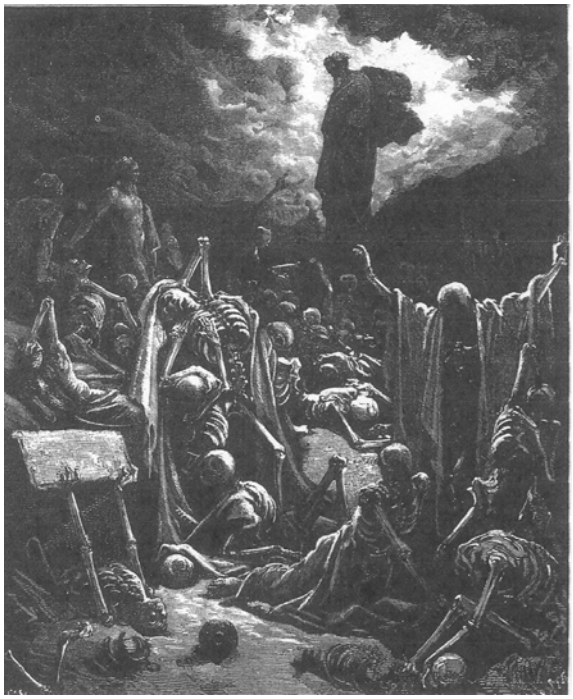

Hesekiels syn

Vad vi egentligen känner när vi läser Bibeln, både i James' version och i den nya formen, läser den just så som vi läser Homeros, är vår förvåning över att i stället för att finna vår religiösa bävan underminerad av livet självt – den bävan som Goethe satte som människans högsta adelsmärke – finna den hundrafalt fördjupad.

Således befriade från den mörka, dystra, morbida och fromt elaka atmosfär som de mänskliga svagheternas skrymteri lagt över denna bok, får vi nya och friska impulser, inte bara för dess litterära skönhets skull utan också för dess genuint religiösa innebörds skull. Man känner ju äldre man blir att intellektuella människor gör alltför stor affär av de filosofiska preciseringar de når fram till med så mycken möda, medan värdet av det litterära och poetiska synsättet ligger i en allt större insikt att, när det galler denna bävan för livets mysterium, känslan är det viktigaste och den filosofiska terminologi som försöker uttrycka denna känsla av mindre värde.

Vår lyhördhet för Bibeln som poesi snarare än som dogmatik innebär inte att den i mindre grad skulle vädja till vår känsla och fantasi, ty det är genom den stora litteraturen och inte genom dogmatiken vi håller våra själar levande.

För katolikerna är Mässans mirakel större än all teologisk dogmatik om Mässan, och på

samma sätt är för oss, hängiven lollarder, Bibelns poesi förmer än alla doktriner om Bibeln.

Och förvisso är inte Bibeln, när vi läser den i denna häpnadsväckande moderna form, där allt det som är djupast i den hebreiska naturen sammansmälter med det som är djupast i vår anglokeltiska natur, en bok för en utan för alla. Aldrig har världen skådat en sådan smältdegel av alla de sköna, naturliga och oundvikliga motsatser som utmärkt mänskligheten sedan urminnes rider! Vad än detta tvivelaktiga som vi kallar sanning inte är, så vet vi vad det är, nämligen en vidunderlig samlingsplats för oförenliga motsatser.

Och vad som bevisar att Bibeln är en större bok än någon annan med undantag av de homeriska böckerna eller Shakespeares dramer är den oerhörda mängden av kontrasterande sinnesstämningar som tornar upp sig i den i ett ständigt stigande crescendo.

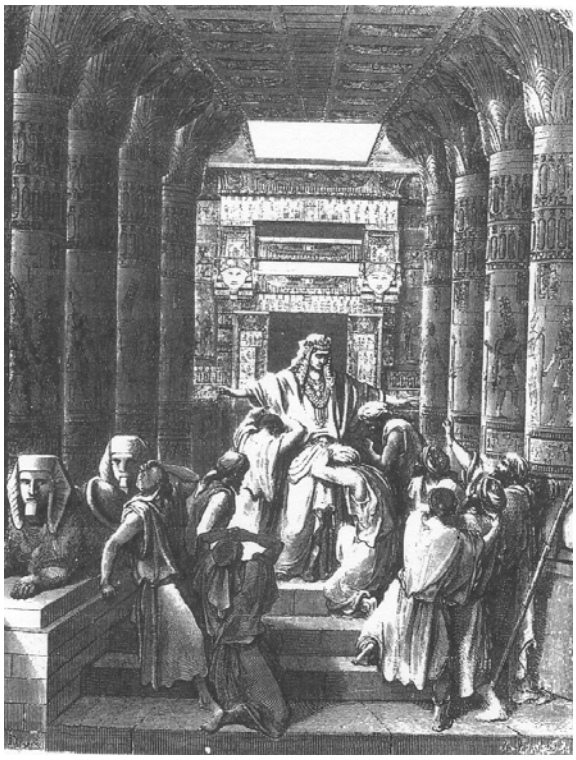

”Och Josef sade till sina bröder: Jag är Josef. Lever min fader ännu? Men hans bröder kunde icke svara honom, så förskräckta blev de för honom.

I James' erkända version har vi ett vackert bevis på både det hebreiska och det anglosaxiska folkets förmåga att i sig innesluta motsatser. I boken finner man den litterära motsvarigheten till just den förmåga att finna sig tillrätta med många olika klimat som kännetecknar både den vandrande juden och den vandrande engelsmannen. Det verkar otroligt att samma förening av gammal hebreisk och gammal brittisk lärdom kan övergå från en så fulländad berättelse som den, där Josef i Egypten först ser Benjamin bland sina bröder –

> Och när han lyfte upp sina ögon och fick se sin broder Benjamin, sin moders son, frågade han: "Är detta eder yngste broder, den som I talade om med mig?" Därpå sade han: "Gud vare dig nådig, min son."
>
> Men Josef bröt av sitt tal, ty hans hjärta upprördes av kärlek till brodern, och han sökte tillfälle att gråta ut och gick in sin kammare och grät där.

– övergå, säger jag, från en sådan berättelse till en poesi som den här:

> Ack, att du vore såsom en min broder, ammad vid min moders bröst. Om jag då mötte dig därute, så finge jag kyssa dig, och ingen skulle tänka illa om mig därför. Jag finge då ledsaga dig, föra dig in i min moders hus, och du skul1e undervisa mig; kryddat vin skul1e jag giva dig att dricka, saft från mitt granatträd. Hans vänstra arm vilar under mitt huvud och hans högra omfamnar mig…
>
> Hav mig såsom en signetring vid ditt hjärta, såsom en signetring på din arm. Ty kärleken är stark såsom döden, dess trängtan obetvinglig såsom dödsriket, dess glöd är såsom eldens glöd, en Herrens låga är den. De största vatten förmå ej utsläcka kärleken, strömmar kunna icke fordränka den. Om någon vil1e giva al1a ägodelar i sitt hus för kärleken, så skul1e han ändå bliva försmådd.

Nej, Bibelns styrka ligger inte i dess dogmatik, inte i dess andlighet, inte ens i dess rättfärdighet. Den ligger i dess sublimt motsägelseful1a känslor, där ytterligheterna, slutligen och för al1a tider, representerar ett slags oföränderlig aspekt av människans liv på jorden.

Vad en människa behöver för att fördjupa poesin i sitt liv, ja, vad ett folk behöver, är olika ritualistiska och traditionel1a ordkonstellationer på sitt eget sprak, värdiga uttryck, likt en ädel möbel med tusenårig patina.

Nyare utgåvor av Bibeln är kanske habilt skickliga och uppriktigt fromma. Men vad jag själv känner för dem är att de helt enkelt inte är Bibeln. De har sin givna plats. De tillhör kategorin fromma experiment och väckelserörelser; medan vår erkända judiskt-brittiska klassiker Bibeln är en del av vårt normala liv. Vi smakar den med vårt bröd. Vi dricker den med vårt ö1. Vi röker den som John Milton brukade göra med vår tobak. Vi föds och dör till tonerna av dess ord. Vi njuter av bordets och sängens njutningar till dess enkla toner. Den välsignar spaden med vilken vi gräver vår trädgard, plogen som plöjer vara åkrar, kölen på den båt från vilken vi fångar vara fiskar.

Inte heller finns det någon normal och naturlig synd – bland dem vi begår varje dag – som inte kan begås och bestraffas och ångras till ackompanjemanget av dessa urgamla ord!

Bibeln är för oss vad Homeros var för grekerna. Dess ord har blivit mer än ord. De har blivit magi som förlänar åt varje enskilt människoöde något av den skönhet som finns hos det evigt förblivande människosläktet. Och med den gamla versionens ord har mänsklighetens liv blivit ett; så att när vi hör den reviderade bibelversionens översättning av Jesus hemliga 1ösenord, agape som "kärlek" i stallet för "barmhärtighet" är det som en stöt för bröstet på oss. Inte heller betyder "kärlek" samma sak. Tekniskt kanske men inte faktiskt.

Bibeln, så som vi läser den i den gamla versionen, har människans förhållande till den Evige och den Eviges förhållande till människan som huvudtema. Människans förhållande till sina medmänniskor och hennes känslor inför naturen är varpen och väften mellan vilka denna viktiga tråd 1öper. Det är lika ologiskt att säga att det inte finns någon Gud, därför att Jehova beter sig nyckfullt och omoraliskt som att säga att det inte finns någon civilisation, därför att människan en gång klädde sig i djurhud och stred med flintvapen.

Jehova var det namn som de gamla hebréerna gav åt den Okända Makten bortom vårt astronomiska universum; och när de beskriver sin Jehova som oändligt huld och oändligt grym kan jag inte för min del inse att Han däri skiljer sig så mycket från det Yttersta Mysterium som vi alla måste böja oss inför.

Alltför väl vet vi att den Okändes lagar för människans liv på jorden är desamma som för de fyrfota djurens och fåglarnas och reptilernas och fiskarnas liv – mörka och sällsamma och ytterligt outrannsakliga! Vi måste tro på Honom, ty Han är allt som finns. Han är livet. Han är döden. Han är njutningen. Han är lidandet. Han är det hela. Han är bortom det hela. Han är den store Tao, om vilken det är visast att inte säga någonting. Han är varandet och icke-varandet. Han är materien och Han är själen. Han är En och Han är de Många. Vad kan vi sländor, avlade i mörker, drabbade av prövningar, födda till oro, medan gnistorna flyger uppåt, vad kan vi göra mer än att undfly Hans vrede och glädja oss åt Hans sol, tills vårt stoft återvänder till jorden, varifrån det en gång har kommit, och vår ande återvänder till Honom som gav den?

Och det sällsamma med Gamla testamentet är att det är så lätt, ja, jag vågar säga så oundvikligt att i denna israeliska stamgud, i denne Världarnas Furste, i denne Jahve, i denne Elahim känna den djupare, den outsägligare närvaron av den Okände, alltings skapare, alltings inneslutare.

Här är pudelns kärna. Här är alltings djupaste innebörd. Vi bävar i närvaron av Det vi ej kan namnge, av Det som för oss liksom för Job tycks lika gott som ont med tanke på naturens likgiltighet och grymhet; och dock med denna bävan och i den grad vi erfar den grips vi av en känsla att det som vi kommit att kalla godhet är det enda som till sist betyder något.

Så är det. "Att känna är allt. Namnet självt är blott rök och larm, fördunklande himlens klara änne." Namn är intet och allt. Dess hörda stavelser är blott andedräkt och luft och vana. De är allt, ty bakom denna andedräkt, bakom denna vana, finns bävan, den bävan som pekar mot den enkla godheten liksom kompassnålen pekar mot norr! Vårt skepp går i kvav. Vi samlas till våra fäder. Dock "Herrens ord" – det vill saga den godhet som överlever oss – "förbliver evinnerligen".

Den okända Makt som väcker denna bävan tycks själv, att döma av Dess universums vägar, inte vara ett uns mindre besynnerlig än Jahve eller Elahim, men den bävan den väcker hos oss är en atmosfär, som vad man än må säga bättre passar det goda än det onda.

Vad vi benämner moral skiftar med tid och rum. Det är något som hör sedvänjan och konvenansen till, ofta något både fegt och grymt, men godhetens anda är densamma "i går, i dag och evärdeligt".

Och det är denna bävan, väckt av den Okände, med andra ord det som Israels profeter kallade Gud, som den barmhärtige upplever som något som är *med* honom till skillnad från

den obarmhärtige som upplever det som något som är *emot* honom.

Gamla testamentet är en inspirationskalla för det släkte som av alla släkten allra mäktigast känt bävan inför den Okände; och när någon rättfram onkel Tom eller trohjärtad John Bunyan fördjupar sig i det betyder det föga hur "antropomorfisk" hans egen bild av den Okände är eller hur omoraliska Jehovas vägar är. Det enda som betyder något är att han känner Guds närvaro och fruktar Honom, tröstar och håller sin själ levande bland alla flyende ting i känslan av att vara i förbindelse med – och vad har vi för rätt att kalla en sådan känsla en illusion? – Det som är, Det som var och Det som skall komma.

Gamla testamentet ger oss inga försäkringar om livet efter detta, det befaller oss inte att vara andliga eller kyska. Det får oss inte att känna då1igt samvete ifall vi ljuger och slåss och frossar och dricker och hämnas på vara fiender. Det antyder ingen asketisk misstanke att det är fel att hopa rikedomar eller att sängens njutningar är syndiga.

Jakob eller Israel, de tolv stammarnas urfader, är minsann lika slug och lurig som den homeriske Odysseus, där han köpslår och grälar med sin svartsjuke gud och blidkar honom, precis som Odysseus gör med Athena.

Vari ligger då, kan man undra, det stora i denne patriarks karaktär? Vari ligger hem1igheten med den tjuskraft han utövar på alla de tå1iga och ödmjuka och fattade män och kvinnor som lärt sig berättelsen om "vår fader Jakob" utantill?

Ligger det inte, liksom i alla spännande historier, redan från början i protagonistens intensiva medvetenhet om sitt öde, i hans intensiva medvetenhet om allt vad han gör, allt det obändigt envisa i hans föresatser? Ligger inte hela hemligheten med Gamla testamentets tjuskraft över oss egoister i det som Goethe en gång kallade: " Allvaret ensamt gör livet till en evighet". Den klipske, den trånsjuke, den fridsamme och orubblige Jakob tar sitt öde med ett allvar, med en medvetenhet och en känsla av ansvar som är överväldigande och sublimt, inför vilken alla hinder försvinner såsom genom ett trollslag!

Tänk er hur den mannen måste ha känt sig när han vaknade på morgonen efter det där listiga bröllopet – och se, det var Lea! Men att i sju år till tjäna den kvinna som han älskade var lika oundvikligt för hans obändiga kynne som att stjäla Esaus förstfödslorätt. Varje soluppgång som blixtrande fyllde hans tält såg honom brottas med sin ängel, såg honom slå sitt huvud mot någon helig sten.

Hur gåtfull, hur märkvärdig, tänker han alltid, är inte denna gudalika plats, denna gudalika gryning, denna gudalika stund! Och där han klättrar allt högre upp på sin stege, fjärmande sig från tid och rum för att mota den Okände, blir han ofrånkomligen och självklart Israel, "härskarornas" fader!

Den mest spännande och dramatiska delen av de fyra böcker som följer efter Skapelseboken har att göra med Moses märkliga person, den hetsige ledaren och visionäre lagstiftaren, som måste ha varit ett slags inspirerad Merlin med sina neurotiskt ödmjuka sinneskast, sina blinda vredesutbrott, sin svartkonst och sitt nära förhållande till Jehova.

Vissa berättelser om Moses har själva den psykologiska äkthetens prägel hur flyktigt de än återges. Dit hor berättelsen om hur Aron och Miriam, hans bror och syster, satte sig upp mot honom, därför att han tog sig en etiopisk kvinna till hustru.

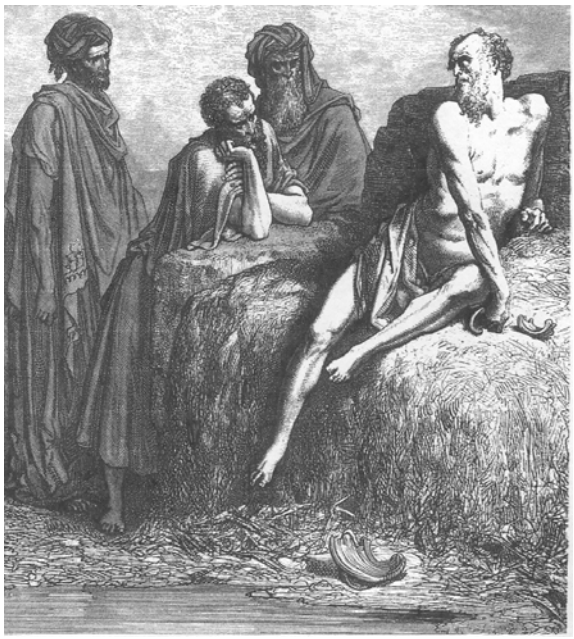

Job på askhögen

Men vi far inte veta hela hemligheten med Moses mäktiga personlighet i den effekt hans vädjan hade på hans Gudomlige Vän mot dessa begabbande purister, en vädjan som var så verkningsfull att den stora sierskan, sjuk av skräck, flydde inför den etiopiska kvinnans och hela lägrets åsyn.

I denna enda mening förstår man varför engelsmannen, det mest individualistiska av

alla folk, haft en sådan synnerlig förkärlek just för denna bok.

Då steg Herren ned i en molnstod och blev stående vid ingången till tältet; och han kallade på Aron och Miriam, och de gingo båda dit ut. Och han sade: "Hören nu mina ord. Eljest om någon är profet bland eder, giver jag, Herren, mig till känna för honom i syner och talar med honom i drömmar. Men så gör jag icke med min tjänare Mose; i hela mitt hus är han betrodd."

De tio budorden

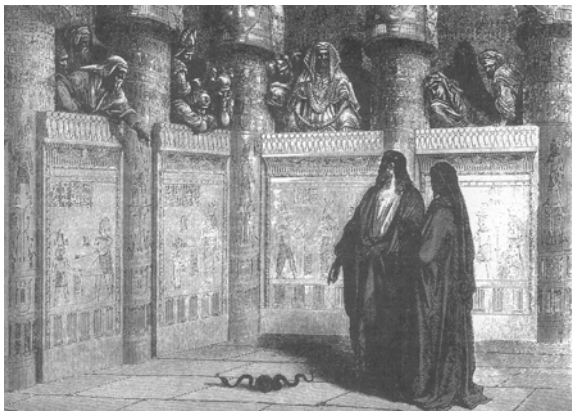

Mose och Aron inför Farao

Alltifrån Moses sorti – ty ännu har ingen funnit hans grav – till upprättandet av kungadömet under Saul och David tätnar detta drama, så fyllt av bävan, i Gamla testamentet. Grundtemat i denna stora, brusande symfoni är nu som förr förhållandet mellan människan och den Okände, och nu som förr finner den Okände, liksom i berättelserna om Simson och Saul, precis det i Jehova som Jehova fann hos Moses, ett bisarrt, underligt, grälsjukt men troget språkrör för Hans gåtfulla vilja.

Och trots allt, och det vet vi av bitter erfarenhet, får vi varken hos Miltons rena och evige ande som "likt en ruvande duva fyllde den väldiga avgrunden med sin kropp", eller hos Jesu "barmhärtige fader" någon förklaring av alla dessa karakteristika som är betecknande för den Okände som styr Kosmos.

I den Okändes förhållande till människorna, ja, också till fyrfotadjuren och fåglarna och fiskarna, har det alltid funnits ett element som skiljer sig från båda dessa egenskaper, ett element som varken är andligt eller barmhärtigt, ett element som inte bara har grymhet i sig utan också ett omisskännligt drag av satanisk ondska.

Det var Paulus som av Jesus gjorde – "vi äro dock i Jesus Kristus" – vad Aiskylos inte förmådde göra av Prometevs, det vill säga, en gud av ren godhet som står mellan oss och detta sataniska element hos den Okände, för det var lika litet fördolt för Paulus som för Dostojevskij hur omöjligt det är att rättfärdiga Guds förhållande till människan. Vissa gestalter i Gamla testamentet framträder med lika tydligt dramatiska och intensiva konturer som de tragiska gestalterna i den klassiska eller nordiska litteraturen. Dit hör Simson, nasariten, och Elia, tisbiten. Båda dessa väldige var den Okändes ögonstenar, och vi läser hur den Okände eldade dem med något av sin egen grymma våldsamhet och skapande ande.

Hur ofta måste inte det hebreiska folket, liksom så många andra folk, ha grubblat över den Eviges hjältes död!

Beskrivningen av hur Simson dör är ett utomordentligt exempel på hur vi, när vi läser Bibeln som litteratur, oförminskat upplever dess grandezza och intensitet. När vi behandlar Bibeln som "Guds ord" precis som vara förfäder gjorde, monotont och dystert fromt, hur lätt är det inte då att förlora den poesi som är det högsta "ordet" av alla och som utan tvivel är det renaste uttrycket för den Okände själv!

Men att Elia, Israels profet, gjorde ett ännu djupare intryck på det hebreiska sinnet än dess förkämpe Simson bevisas av Jesu ord då Han inte tvekar att säga att Hans store förelöpare, Johannes döparen, var en direkt inkarnation av Elia.

Ovedersägligen är Jobs bok älsklingsboken för många filosofiskt lagda nordbor. Och hur betecknande är det inte för Jehovas sätt att manifestera sig, när Han som enda svar på våra kränkta förebråelser över Hans underliga vägar, dundrande beskriver vår svaghet i jämförelse med Hans styrka!

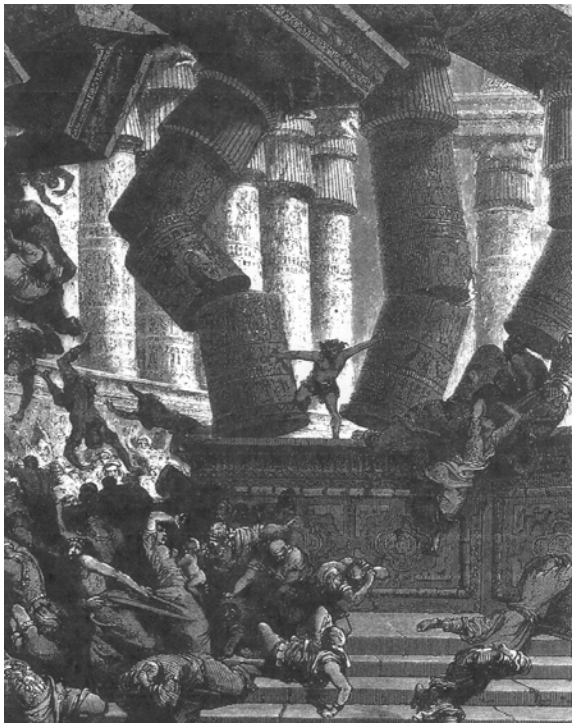

"Därefter fattade Simson i de båda mittpelare som huset vilade på,och tog fast tag mot dem, han fattade i den ena med högra handen och i den andra med vänstra. Och Simson sade: 'Må jag nu själv dö med filistéerna! Sedan böjde han sig framåt med sådan kraft, att huset föll omkull över hövdingarna och allt folket som fanns där "

Det torde vara svårt att finna något mer väsensskilt från Psaltarens ömma och förtvivlade fromhet än Ordspråksbokens sluga, världsliga klokskap; och hur karakteristiskt är det inte för det geniala hos våra engelska översättare att de, liksom de har gehör för den revolutionära glöden i dessa gamla skrifter i sin översättning av Ordspråksboken, också kan överföra den speciella ton av vad man skulle kunna kalla moderation i dygden, det väsentligaste kriteriet på vår engelska bönbok.

"Var icke alltför rättfärdig och var icke alltför mycket vis; icke vill du fördärva dig själv?" Det är verkligen så att de som översatte James' bibel lika inspirerat fångade Predikarens cynismer som Psaltarens förkrosselse. Min egen älsklingsbok är Psaltaren, och jag gläder mig mycket åt att det var den också för Walter Pater, den mest kände av vara profana kritiker. Och vilken bok för de ensamma och olyckliga är inte Psaltaren!

Religionens belackare talar ibland som om kyrkan vore skuld till Bibelns makt över sinnena. Ingenting kan vara osannare! Gamla testamentet, och det kan inte upprepas för ofta, förblir den stora revolutionsarsenalen för individens vapen mot den världsliga makten och om, som William Blake säger, Jesus Kristus var den störste av alla revolutionärer, den oöverträffade anarkisten som

> Sina sjuttio lärjungar sände
> mot religionen och staten

så är det från Gamla testamentets profetiska böcker som Jesus liksom så många andra hämtade sitt gudomliga trots mot denna "världens herrar".

Den gamla hebreiska poetiska formen, sådan den återgivits i James' bibel, beror i stort sett på två element, den fantasimättade överdriften och den musikaliska upprepningen.

Det är emellertid i sitt ämnesval som dess styrka väsentligen ligger och detta utgörs av en interrelation av tre dominerande motiv: människans upphöjelse och skam, naturens skönhet och fasa och den Första Orsakens ibland förfarande och ibland trösterika mysterium. Vart och ett av dessa motiv kommer och går oavlåtligt allteftersom livsoceanens vilda musik flödar framåt; medan det alltid är med detta liv och icke med något hinsides som Gamla testamentet befattar sig. Ej heller skiljer sig hebréernas prosastil nämnvärt från deras poetiska stil, frånsett att den rytmiska upprepningen är mindre märkbar och att den enkla berättelsens grandiosa realism håller sig ännu närmare jorden.

Salomo

Den Evige måste hjälpa oss, i varje fall så att vi känner Hans närvaro i vårt liv; för det är osannolikt – så är det ständiga omkvädet i Gamla testamentet – att vi får höra Honom ropa ur stoftet. Det är omöjligt för den passionerade bibelläsaren att inte känna sig tacksam mot dem som skapat bibelns kanoniska ordning – så olik den vetenskapliga forskningens kronologiska slutsatser – och återgett det starka känslocrescendot alltifrån Genesis till Malachi!

Genesis innehåller de enklaste berättelserna av alla, monumentala vinjetter av mänskligt patos och dramatik, endast jämförbara med Homeros.

> Hans fader Isak frågade honom: "Vem är du?" Han svarade: "Jag är Esau, din förstfödde son." Da blev Isak övermåttan häpen och sade: "Vem var då den jägaren, som bar in till mig sitt villebråd, så att jag åt av allt, förrän du kom, och sedan välsignade honom? Välsignad skall han också förbliva."
>
> När Esau hörde sin faders ord, brast han ut i högljudd och bitter klagan och sade till sin fader: "Välsigna också mig, min fader."

Men när vi sedan läser vidare och följer den totalt ovetenskapliga men otvivelaktigt inspirerande kanon, gjord av så många anonyma hebreiska lärde, från Moses till Domarboken och från Domarboken till Saul och David och Konungaböckerna, blir stilen alltmer subjektiv, lyrisk och kosmisk:

> Där gick han in i en grotta, och i den stannade han över natten. Då kom Herrens ord till honom; han sade till honom: "Vad vill du här, Elia?" Han svarade: "Jag har nitälskat för Herren, härskarornas Gud. Ty Israels barn hava övergivit ditt förbund, rivit ned dina altaren och dräpt dina profeter med svärd; jag allena är kvar, och de stå efter att taga mitt liv." Han sade: "Gå ut och ställ dig på berget inför Herren". Då gick Herren fram där, och en stor och stark storm, som ryckte loss berg och bröt sönder klippor, gick före Herren; men icke var Herren i stormen. Efter stormen kom en jordbävning; men icke var Herren i jordbävningen. Efter jordbävningen kom en eld; men icke var Herren i elden. Efter elden kom ljudet av en sakta susning … Men jag skall låta sju tusen män vara kvar i Israel, alla de knän, som icke hava böjt sig för Baal, och var mun som icke har givit honom hyllningskyss."

Som vi följer den kanoniska ordningen, fylld av detta *amor fati* hos de mest ödesmedvetna av alla släkten, kommer vi till Jobs bok där, *de profundis* i sanning, människans själ vänder sig mot världsspektaklets herre och liksom I van Karamasov ger Honom biljetten tillbaka.

> Därefter upplät Job sin mun och förbannade sin födelsedag. Job tog till orda och sade: Må den dag utplånas, på vilken jag föddes, och den natt, som sade: "Ett gossebarn är avlat." Må den dagen vändas i mörker, må Gud i höjden ej fråga efter den och intet dagsljus lysa däröver. Mörkret och dödsskuggan börde den åter, molnen lägre sig över den; förskräcke den allt som kan förmörka en dag. Må dess grynings stjärnor förmörkas, efter ljus må den bida, utan att det kommer, morgonrodnadens ögonbryn

må den aldrig få se; eftersom den ej tillslöt dörrarna till min moders liv, ej lat olyckan förbliva dold för mina ögon … Hade så icke skett, låge jag nu i ro, jag finge då sova, jag njöte då min vila … eller vore jag icke till, lik ett nedgrävt foster, lik ett barn, som aldrig fick se ljuset. Där hava ju de ogudaktiga upphört att rasa, där få de uttröttade komma till vila; där hava alla tankar fått ro, de höra där ingen pådrivares röst.

Små och stora äro där varandra lika, trälen har där blivit fri från sin herre.

Isak välsignar Jakob

Job får budskap om sina olyckor

Vilka av oss som hunnit till medelåldern och prövats av livet har inte gripits av Predikarens röst, denna stilla jubelsång till Det Näst basta, vars brustna förhoppningar ingen Horatius, ingen Anatole France kan överträffa:

Varför skulle den olycklige skåda ljuset, varför gives liv åt dem som plågas så bittert ... som skulle glädjas – ja, intill jubel – fröjda sig, allenast de funne sin grav.

Och efter att ha nått eländets yttersta gräns och liksom Job funnit att vi ännu lever, att vi ännu vandrar omkring på jorden, vilken sträng kommer då att slåss an i andra akten för denna gamla världstragedi, alldeles innan orkestern är inne i finalen före pausen?

För den som utkoras att vara i de levandes skara finnes ju ännu något att hoppas; ty bättre är att vara en levande hund än ett dött lejon.

Och väl veta de, som leva, att de måste dö, men de döda veta alls intet, och de hava ingen vinning mer att vänta, utan deras åminnelse är förgäten ...

Allt vad du förmår uträtta med din kraft må du söka uträtta; ty i dödsriket, dit du går, kan man icke verka eller tänka, där finnes ingen insikt eller vishet ...

Ytterligare såg jag under solen, att det icke beror av de snabba, huru de lyckas i löpandet, icke av hjältarna, huru striden utfaller, icke av de visa, huru de få sitt bröd, icke av de kloka, vad rikedom de förvärva, eller av de förståndiga, vad ynnest de vinna, utan att allt för dem beror av tid och lägenhet.

Sålunda hor vi Predikaren: "Allt är fåfänglighet och ett jagande efter vind."

"Allt", som den störste av de grekiska filosoferna sade, "allt flyter bort och ingenting består."

Ingenting? Stilla och lågt, likt ett rymdens vinddrag, bortom all var självviskhet, bortom våra brustna drömmar, nås vi alltjämt av psalmistens rost, denna röst från "Guden inom vart bröst", som Emily Brontë säger, Guden inom oss och bortom oss, det som djupast är vi själva.

Mina dagar äro såsom skuggan, när den förlänges, och jag själv förvissnar såsom gräs ... I urtiden lade du jordens grund, och himlarna äro dina

> händers verk: de skola förgås, men du förbliver, de skola alla nötas ut såsom en förklädnad; du skall förvandla dem, såsom man byter om sin dräkt, och de fara hän. Men du är densamme, och dina år skola icke hava någon ände.

Höjdpunkten i Gamla testamentet finns hos Profeterna. Allt leder hit. Prosa och poesi, klagosånger och jubelrop, förtvivlan och resignation, hos profeterna när allt sin kulmen och slutar med dem.

Poesin i Psaltaren sköljer, likt en renande vind, bort all bitterhet i ett människohjärta; dess hugsvalande poesi är alltid densamma. Vi som individer betyder allt och intet, men Makten genom vilken vi lever, Makten i vars händer vi sjunker när vi dör, Det och Det allena, förbliver för evigt, och i Det och inte i oss själva som förgås finns evigt liv.

> Herre, du bar varit vår tillflykt från släkte till släkte. Förrän bergen blevo till och du frambragte jorden och världen, ja, från evighet till evighet är du, o Gud.
>
> Du låter människorna varda åter till stoft, du säger; "Vänden åter, I människors barn." Ty tusen är äro i dina ögon såsom den dag, som förgick i går; ja, de äro såsom en nattväkt. Du sköljer dem bort; de äro såsom en sömn. Om morgonen likna de gräset, som frodas; men om aftonen torkar det bort och förvissnar … Vårt liv varar sjuttio år eller åttio år, om det bliver långt, och när det är som bäst är det möda och fåfänglighet, ty det går snart förbi, likasom flöge vi bort.

Någon säger: Vad har individen för glädje av att Gud, den Okände, lever för evigt medan han själv förgås? Jag tror att man på det kan svara att trots all sin tragiska slutgiltighet återstår det en sällsam skönhet, en djup känsla av ro och oändlig räddning vid tanken på det individuella livets död och det eviga hos någonting som icke är individuellt.

Individen dör, men det kommer ögonblick när vi finner oss i det, ty vi känner att tankarna hos de mest förtappade bland oss icke är helt förlorade. Bos den Evige lever de vidare – dessa tankar, dessa händers möda.

> Låt dina gärningar uppenbaras för dina tjänare och din härlighet över dina barn. Och Herrens, vår Guds, ljuvlighet komme över oss. Må du främja för oss vara händers verk; ja, våra händers verk främje du.

Men om psalmistens poesi är som en fjärran vinds musik i natten, i vars skönhet vi finner oss i det som ohjälpligt förgås och i det som vi hoppas skall bestå, hörs en annan ton när vi kommer till profeterna.

Det är en dunklare; en vildare ton, en ton bortom allt förstånd. I den finns något som trängtar efter ett uttryck för en ingivelse som rullar bort den stora sten som vårt förnuft, alla våra naturliga och logiska slutsatser lagt över vårt hjärtas önskekälla, vår fader Jakobs källa i den stora öknen.

I en ny och oanad riktning för oss detta profetiska rop. Hittills, i Gamla testamentet, har den Okändes vilja blivit åtlydd, målmedvetet, hjältemodigt, stolt enligt lagens alla föreskrifter, rättrådigt och storsint. Men hos profeterna träder vi i förbindelse med universums mysterium i en helt annan riktning. Eller gör det inte alls. *Det finns inom oss själva*. Ja, den Allsmäktige som blott svarade Job genom att dundra mot honom upptäcks nu som en levande del, den enda levande delen av den individuella själ som förgås!

Profeten Amos

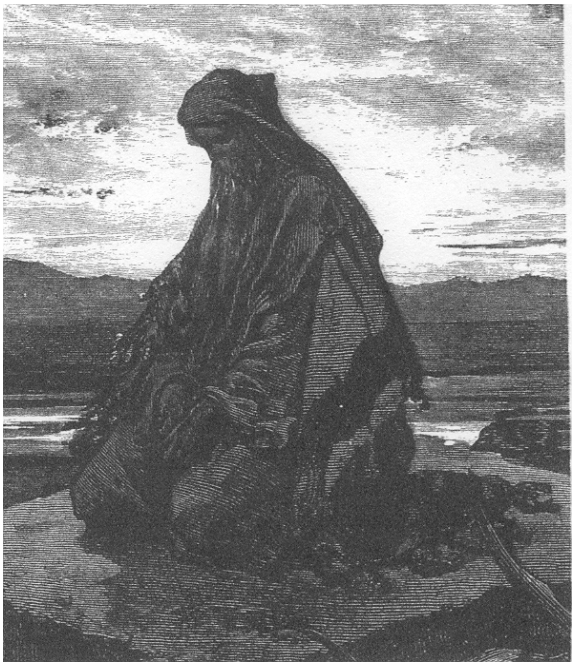

Jesaja

> Se, mina tankar äro icke edra tankar, och edra vägar äro mina vägar, säger Herren ... Kan då en moder förgäta sitt barn, så att hon icke har förbarmande med sin livsfrukt. Och om hon än kunde förgäta sitt barn, så skulle dock jag icke förgäta dig … Ty så säger den höge och upphöjde, han som tronar till evig tid och heter "den Helige": Jag bor i helighet uppå höjden; men ock hos den som är förkrossad och har en ödmjuk ande; ty jag vill giva liv åt de ödmjukas ande och liv åt de förkrossades hjärtan.

Det är som om psalmistens poesi hade fort med sig ett eko ur den Oändliga rymden.

Ty vad gör den Allsmäktige har utom att besvara ropet från den välbekanta psalmen som skälver genom människans förrådda nervsträngar likt vinden genom telefontrådarna:

Skapa i mig, Gud, ett rent hjärta, och giv mig på nytt en frimodig ande ... Ty du har icke behag till offer, eljest skulle jag giva dig sådana; till brännoffer har du icke lust. Det offer, som behagar Gud, är en förkrossad ande; ett förkrossat och bedrövat hjärta skall du, Gud, icke förakta.

Nej, det finns ingenting sådant hos Homeros och inte mycket därav hos Shakespeare. Det förekommer inte heller ofta i Gamla testamentet. Snarare tillhör det den speciella aspekt av Nya testamentet som Dostovjevsky är den störste moderne exponenten för.

Men sällsynt som det är är det den höjdpunkt mot vilken hela Gamla testamentet rör sig, sedan Kain, den förstfödde, beträdde jordens yta. Det är ingenting mindre än den psykologiska tomhet i hjärtedjupet vilken, när den fylls av den Okändes ande, blir vad Emily Brontë kallar "Guden inom mitt bröst".

Skillnaden mellan denna hebreiska tomhet i själen som blott kan fyllas av Anden bortom alla världar – hur mörk och sällsam denne Okände än är– och den metafysiska jaglöshet som försvaras av buddhismen ligger i att den förra behandlar den Okände som en person.

Det var Goethe som sade: "Och det finns rum även för detta", och när det gäller mig själv som en svuren fiende till det snustorra förnuftet kan jag bara säga att jag är stolt över att dela William Blakes åsikt då han sätter denna semitiska bok framfor all vår ariska metafysik.

Det enda jag med säkerhet vet någonting om är trots allt min egen själ, och den känner jag som något som älskar och hatar och njuter och plågas. Varför måste jag då tolka den Okände i matematiska symboler, som jag inte förstår något av, och i kemiska symboler som jag endast känner utifrån, medan jag förkastar som en barnslig analogi den levande identitet som jag känner så väl och *inifrån*!

Det är sant att dessa subtila intellektuella system, som intresserar sig för själen och dess räddning undan sig själv, manar oss att hänge oss åt en kallblodig vetenskaplig "frälsningsprocess", varigenom vi med hjälp av en utstuderat listig metod släpper den del av jaget som ändå är dömt att försvinna för att haka fast något återstående fragment vid det Absolutas hala spiraler.

Orsaken till att den judiska Bibeln så fullständigt trängt ut all denna ariska metafysik – i varje fall vad vår anglosaxiska själ anbelangar – är att den tolkar världen med hjärtat snarare än med huvudet och finner, liksom den store Kant, att tingens hemlighet ligger i det mänskliga samvetets ingivelser snarare än i det mänskliga intellektets förslagna klokskaper.

Likväl förstår jag fortfarande inte varför inte Ödmjukheten inför den Okände och hängivenheten till Honom, på det enkla och trohjärtade sätt som psalmisten och profeterna beskriver det, skulle kunna lyfta oss in i det tidlösa lika effektivt som varje transcendental meditation.

Jesus gick dock ett steg längre än Psaltaren och profeterna, när han fällde de berömda orden om att förlora sitt liv för att vinna det; och bara det att den fantasimättade tonen hos psalmisten och profeterna förvandlar förhållandet mellan det timliga och det eviga snarare till poesi än till kemi och matematik är, som jag ser det, helt till dess fördel.

Mycket få lidelsefulla läsare av Bibeln har varit trogna anhängare av den etablerade kyrkan, ty andan i både Nya och Gamla testamentet är revoltens anda mot organisationer av varje slag.

Hur som helst är jag förvissad om att den växande fördomen mot Bibeln, som är så typisk för många av vår yngre generation, beror på att de förknippar den med det avskyvärda hyckleriet, den sluga elakheten, den halvt undertryckta liderligheten hos så många av dess officiella språkrör.

Men att hata Bibeln därför att många av dess läsare är frånstötande är lika absurt som att hata Homeros därför att man hade en otrevlig lärare i skolan. Häri ligger fördelen i att med friska ögon läsa denna bok som om den vore profan litteratur. Det ger den åter ett levande hjärta, det hjärta som förstörts av skrymteriet och de vidriga grymheterna i det förflutna.

Bibeln är stor litteratur, blott med den egenheten som de gamla walesiska böckerna skulle ha uttryckt det, att den ger vår jordnära visdom en hälsosam chock, det slags chock som Herkules gav Antaeus när han lyfte upp honom i luften. Men detta händer icke utan den eld som är profetens snarare än filosofens prerogativ.

> Herrens hand kom över mig, och genom Herrens Ande fördes jag åstad och sattes ned mitt på slätten, som nu låg full med ben. Och han förde mig fram runt omkring dem, och jag såg, att de lågo där i stor myckenhet utöver dalen, och jag såg, att de voro alldeles förtorkade.
>
> Och han sade till mig: "Du människobarn, kunna väl dessa ben åter bli levande?" Jag svarade: "Herre, Herre, du vet det."

Jag tror att de flesta av oss känner i sina hjärtan att det är lättare att uppskatta det Gamla testamentet – som litteratur – än det Nya.

Gamla testamentet innehåller den största samling poesi, historia, drama, rättsväsen, som någonsin sammanbragts i en enda volym, och det är skönt att vi kan läsa den som poesi eller mytologi eller förutsägelser, religiösa och profana, och att vi kan läsa den så som vi läser Homeros eller Shakespeare utan att förskriva oss åt dess budskap.

Det är emellertid något helt annat med Nya testamentet. Här möter vi, mening för mening, vers för vers, ord som har skapat hela den mystiska och rituella, moraliska och estetiska bakgrunden till vårt liv. Det var kanske länge sedan vi slutade att gå i kyrkan, men få av oss med någon känslighet eller fantasi eller nyfikenhet på livet har kunnat undgå de så välbekanta scenerna och orden i evangelierna.

När vi därför läser Nya testamentet i en "nykter", men på samma gång försiktig anda, snarare så som "djävlarna som tror och bävar" än som Herbert Spencer med bomullstussar i öronen, ja, då slås vi av hur mycket närmare Paulus skrifter är var egen tid än den magiska historia som berättas av Lukas eller av Johannes i dennes metafysiska kärlekspotpurrier. Och detta har sin förklaring i att Paulus är uppenbarelsens psykolog och att det ligger i psykologins väsen att dyka in i livets ocean och röra sig genom den på ett djupare plan än när det gäller magik eller metafysik. Med metafysikens hjälp kan vi skönja horisonterna och se var vattnet slutar och himlen börjar; med magikens hjälp kan vi få fiskarna att simma och fåglarna att flyga men i den "Nautilus" som kallas "Psyche" simmar vi rakt igenom själva elementets hjärta.

Den moderna kritiken anser att det fjärde evangeliet – det metafysiska – är av mycket senare datum än de övriga, ja, kanske det sista tillägget till Bibeln. Man tror dock att det funnits två tidigare dokument som de andra evangelisterna använt och av vilka ett utgör grundskissen till de händelser som senan kompletterades av dem, medan det andra är en anonym samling Jesusord.

Mer relevant för vart syfte här är en jämförelse mellan evangelierna i ljuset av vad vi kan förstå när det gäller själva sättet att skildra Jesus i dem, och ur den aspekten gör vi den spännande upptäckten hur överlägsen Lukas levnadsteckning är de andras. Hans metod, hans favoriseringar, hans bild, hans smak och unika geni är något vi kan fatta i den allra naturligaste och mänskligaste mening.

Rakt igenom nästan tjugo sekler av brott och galenskap hör vi alltjämt denne poets och

läkares rost med sin närapå Shakespeareska ömhet och balladlika grace.

Ögna snabbt igenom Markus och Matteus. Läs dem som ni aldrig gjort förut – och grip er sen an med Lukas, och ni ska fascineras av denne store levnadstecknares sällsynt betagande charm.

Liksom för Shakespeare, den store hugsvalaren, var ämnet för Lukas andra mästerverk, i kraft av en lika gudalik visdom som några av de mirakel han berättar om, i en speciell mening ett försvar för och en förklaring av det kön som hans hetsige vän var så sjukligt fientlig mot.

Vi märker denna egenhet alldeles i början i samband med både Jesus och Döparens födelse. I mening efter mening, fyllda av en magi som på de gamla mästarnas tavlor och fyllda av en jordnära skönhet som i en anonym ballad, skisserar han gestalterna till de kvinnor vars söner skulle förändra världen.

Ingenting vädjar mer till oss i konsten, som Walter Pater så väl uttryckte det då han talade om ungrenässansen, än blandningen av skilda "kulturer", när var och en av dem har bakom sig en djup och rik tradition; och Lukas åstadkom genom poesins medium vad Paulus åstadkom genom psykologins. Han blandade grekernas humana intelligens med den hebreiska själens lidelsefulla poesi. Och, bortom båda dessa ting, förebådar Lukas medeltidens romantiska känsla. Poet och likare i lika hög grad är det som om han återvände å ena sidan till den store Galenos läkekonst och å den andra sträckte sig framåt mot Malorys och det heliga Sangreals förtrollningar.

Lukas och Paulus är sannerligen de två författare som Nya testamentet står mest i skuld till när det galler det dyrbaraste och märkligaste på dess sidor, och medan den senares epistlar utgör de tidigaste av vara kristna dokument är Lukas två häpnadsväckande biografier tillägnade hans vän Theofilos – och vad skulle inte vi bokälskare ge för att äga översättningar på engelska av alla manuskript i denne märklige bibliofils bibliotek – ett slags försvarstal vid rättegången mot Gud inför Människans domstol.

Lukas skildring av Paulus från Tarsus, ofta kallad Apostlagärningarna, ökar otvivelaktigt vårt förtroende för honom som Jesu levnadstecknare. Det är sant att hans bruk av pronomenet "vi” i apostlarnas äventyr frammanar ett verklighetsnära lugn, som saknar motsvarighet i den poetiska förtrollning han gjuter över den mer betydelsefulla berättelsen, men detta kompenseras av händelsernas världsbetydelse. Det har funnits förnuftsapologeter som hävdat – det finns kanske alltjämt några kvar – att Jesus aldrig existerat, men eftersom det är omöjligt att ifrågasatta Paulus existens och denne i sina egna brev och i Lukas krönika ständigt återvänder till sin Människoguds död och inte tvekar att disputera med Petrus om Honom, är det mycket svårt att godta denna åsikt. Det blir ännu svårare att göra det när man vid läsningen av Lukas ser Jesus livs levande träda fram med sina paradoxer, sina egenheter, sina vredesutbrott, sina besvikelser, sin mirakulösa livsillusion.

Hade Lukas gjort med Honom som vi kan föreställa oss att någon förslagen Simon Magus skulle ha gjort med någon hebreisk mithras för att få en ockult bakgrund till sina egna trollkonster, skulle Lukas vara ett geni, lika mycket större än Cervantes som Kristus var större än Don Quixote.

Om den Jesus som Lukas skildrar aldrig existerat kan man bara säga att det är Lukas och ingen annan som är ansvarig för den medeltidens strålomspunna Kristus, som det är svårt att inte betrakta som mänsklighetens mest poetiska skapelse, lika mycket mer estetiskt vacker som han är mindre verklig än den Kristus som finns i våra egna djupa, mörka hjärtan, uppenbarad för oss av Paulus!

Men det viktiga är att om det inte hade varit för den Jesus som Lukas skriver om, så skulle Paulus aldrig ha upptäckt det han kallar "Jesu själ", i alla människors själar, den "Jesu själ" som är det bästa hoppet för vår förtappade civilisation.

Ja, man kan säga att hade det inte varit för Jesus existens skulle inte heller Paulus ha existerat, även om det utan tvivel skulle ha funnits en mycket lärd och barbarisk jude i Tarsus hävder som hade yvts över att en gång ha varit en äkta farisé och medborgare i Rom, medan det största steget framåt i utvecklingen, humaniseringen av individerna, skulle ha fördröjts på obestämd tid.

Lukas gör det klart för oss vilken instinktiv dramatiker han är och inte någon himmelrikets vulgäre förespråkare, när han upphöjer Johannes döparen till förkunnare av denna omvärdering av alla värden. Döparens egen morallära var utan tvekan enkel och sund enligt Lukas, och precis som Jesus tycks denne ropare i öknen ha varit en hätsk fiende till kyrkans och statens sluga skrymteri. Men med

vilken dramatisk känsla för de subtila skillnaderna mellan de stora Rebellerna antyder ändå inte Lukas den rörande tillit som Döparen visar sin överlägsne medtävlare. Och hur fint och känsligt tecknar inte Lukas denna överlägsenhet som kommer till uttryck i Jesu förkunnelse om det himmelrike som finns både bland oss och inom oss men som är dolt för oss till följd av våra hårda hjärtan och sofistikerade intelligenser.

Och låt oss för ett ögonblick föreställa oss, käre läsare, att ni bokstavligen är en bokmal, utrustad med en övernaturlig nyfikenhet, och som på något väldigt jordiskt bibliotek har knaprat i sig Laotses och Kwang– Tses "logoi", Heraklitus och Pytagoras "logoi", Zoroasters och Buddhas "logoi", en genuin bokmal som är ännu okunnigare om världen utanför än den störste polyhistor. Vad skulle inte en sådan bokmal kunna göra av denna skildring av Jesus?

Det är helt enkelt så att det enligt Lukas finns större anledning att anklaga Jesus för en omoralisk vägran att göra dygden till sin egen belöning än att anklaga honom för att tillbedja lidandet eller uppmana någon annan att göra det. För den som vill komma till himmelriket är anfäktelserna utan tvivel ett sublimt sätt att övervinna världen, men Jesus antyder aldrig att det är det enda sättet. Man blir övertygad om att Lukas till slut lyckades få den neurotiske Paulus, hans mest självplågande patient, att förstå att det stora inte är att vörda prövningarna utan att *övervinna världen*.

Och Lukas gör det fullständigt klart att himmelrikets invigda kämpar mot världens makter, mot dess råheter och konventionalism, inte av morbida eller masochistiska skäl utan därför att det till följd av någon djup kosmisk lag som Jesus upptäckte är möjligt att "dö för att leva", och att man genom att vara den yttersta, genom att utplåna sin självhävdelse, kväsa sin stolthet och uthärda själva lidandet förfinar sin natur och öppnar porerna i sin själ för magnetiska vågor av lycka från okända djup!

Varför Satan inte frestade Jesus med skapelsens fåfänglighet och Intighetens räddning är, enligt min åsikt, lätt att förklara. Alla känslor som Lukas tillskriver Jesus är naturliga, direkta och mänskliga känslor, om inte alltid moraliska. Kan det inte vara så att Jesus inte försöker betvinga en längtan efter Intighet eller en leda vid allt skapat av det enkla skälet att denna Intighet, som vi moderna människor så gärna ordar om, denna "nihilism" med vilken vi tillfredsställer vår kosmiska sadism, inte *existerar*?

Johannes döparen predikar i öknen

Jesus, sådan Lukas skildrar honom, är en fruktansvärd realist, ja, till den grad att han precis som sin heroiske antagonist Nietzsche, vägrar att kringgå eller med granna fraser skyla den yttersta motsatsen mellan viljan till makt och viljan att försaka. Ingen av dem gick halva vägen var, ty den ene sade: "Ske din vilja, icke min!" och den andre sade: "Icke jag utan övermänniskan!" Och förvisso är också Lukas' Jesus fortfarande, våldsamt oberäknelig. Motsatsen är i sig själv realismens livsluft. Det är inte vår instinkt, det är vårt förnuft, som är oberäkneligt – "och där ligger vanvettet på lur". Hade evangelistens Jesus visat samma "ljuva medgörlighet" som Matthew Arnold trodde honom om skulle människorna aldrig ha tillbett Honom som en gud. Nietzsche har beskrivit några av egenskaperna hos sin övermänniska, men ett långt intressantare problem är: Vilka egenskaper behöver en människogud?

Och detta problem har en gång för alla lösts hos Lukas. Den store levnadstecknaren betonar i sin magiska bild av Jesus just de egenskaper som svarar mot den anonyma mänsklighetens längtan och förtvivlade föresats att någon viss "Människoson" också måste vara "Guds son". Och det är nödvändigt att upprepa vad vår bokmal i Theofilos bibliotek

redan upptäckt, nämligen att det bland dessa väsentliga egenskaper, då en gud skapas, inte är rättvisan, inte moralen, inte självtukten, inte stoicismen, inte förnuftet eller motsägelsen som är de viktiga beståndsdelarna. Och detta säger sig självt ty alla dessa egenskaper är snarare ämnade för himmelrikets lärjungar än för dess Herre.

Grandios kärlek och en magnetisk lidelse att bli älskad, dessa är de väsentliga kännetecken som våra evangelier – ty det är inte sluga präster utan fantasifulla poeter som skapar gudar – förlänar åt sina skapelser. Vari ligger överlägsenheten, i denna theandriska konst, hos Kristus över Buddha? Jo, just i detta att Buddha aldrig hade en semitisk grek som Lukas att teckna hans bild!

Det är de poetiska scenerna – Kristus som tvår sina lärjungars fötter, Maria Magdalena som tvår Hans fötter, när Han möter äktenskapsbryterskan vid brunnen, när Han återuppväcker Lasarus, när Han välsignar barnen, när Han förvandlar vatten till vin, när Han möter den vackre och rike unge mannen, när Han rider in i Jerusalem, Hans svaghet för den unge Johannes, när Han ber i trädgården, när Han förnekas av Petrus, när Han ropar i sitt lidande att Hans fader övergett Honom – mycket mera än Hans välsignelser eller förbannelser eller liknelser som får oss att utropa medan vi läser, likt den ångerfulla soldaten vid korsets fot: förvisso var denne Guds son!

Nej, det är den poetiska realismen i Lukas skildring av Jesus som räddar honom från våra moderna begrepp om Intigheten. Och kanske är det så som jag nyss försökte antyda för min bokmal att denna Intighet inte existerar utan blott är något som var generation hittat på. Människan fabulerar om djävlar och helveten, så varför skulle hon inte fabulera om Intigheten? I själva verket har naturligtvis ingen någonsin upplevt denna Intighet eller kommer att göra det. Inte ens i sömnen känner vi den, ty vi drömmer alltid, vare sig vi minns vara drömmar eller ej. Helvetet som Jesus trodde på och dit Han ville förpassa Sin faders fiender på det att deras jeremiader och tandagnisslan och rop efter en enda droppe vatten skulle nå alla Lasarussöners öron i Abrahams sköte är något helt annat än Intighet.

Det är svårt att säga i vilken mån Spengler skulle betrakta en tro på ett evigt helvete för de rika skrymtarna och för dem som i "den minste av dessa små " inte ser Guds egna drag som ett vederkvickande optimistiskt tecken, ett tecken på en "kulturens vårdagsjämning". I varje fall förefaller det mig som om mänskligheten aldrig mer skulle återgå till Dionysos och hans vinblad efter att ha tillbett Jesus Kristus och som den för alltid skulle förbli ytterligt kritisk mot alla övermänniskor.

Den stora frågan är: finns det djup som ännu inte pejlats – jag vill inte säga i den vedertagna kristendomen, för den har som vi vet sin tro fastslagen och bör kanske hålla fast vid den, men då vi följer Jesus, då vi fångar en ledtråd här och ett ljus där i Nya testamentet som litteratur?

Spengler och andra har antytt att en sådan ny ledning kan tänkas möjlig i Johannes metafysiska evangelium. Jag tror inte det. Och om jag till slut får identifiera mig med vår Theofilos bokmal skulle jag vilja bekänna en bokmals tvekan i att ens acceptera William Blakes "eviga evangelium".

> Hade han, krypande Jesus, varit Antikrist skulle han ha gjort allt för att behaga oss till sist.

Nej, jag är inte saker på den saken. Naturligtvis kan man säga att beviset på puddingens existens ligger i ätandet, och att det är något oestetiskt obehagligt över det bleka, släta, uddlösa, oskuldsfulla hos vissa typer av kristna, och det var väl dessa "krypande" själar som Blake så intensivt fördömde. Men vad som å andra sidan skulle kunna kallas "hurtbullekristendom" är nästan lika olustigt; och de flesta av oss Theofilos bokmalar har från tid till annan besvärats av individer som lyckats förena båda dessa obehagliga element. Men fan må ta all denna småaktighet! Gud skapade dem, dessa allt annat än förtjusande individer, och det må jag säga att vi, deras profana kritiker, inte alltid ter oss lika vackra som Shelley eller kvicka som Voltaire.

Jag kan i varje fa1l inte undgå att tro att det alltjämt måste finnas alldeles oprövade hemligheter i Nya testamentet om hur man ska komma tillrätta med livet och bli lycklig. Och för egen del skulle jag vilja leta efter dessa nya underjordiska mullvadshål i den riktning jag har vill antyda, en psykologisk och inte metafysisk riktning.

Som jag antytt fann vår bokmal, sedan han slukat sida efter sida hos Laotses och Kwang-Tse, att världens semitiske frälsare var a1ltfor enkel med sina löften om lycka för dem som älskade honom och led för hans skull. Men

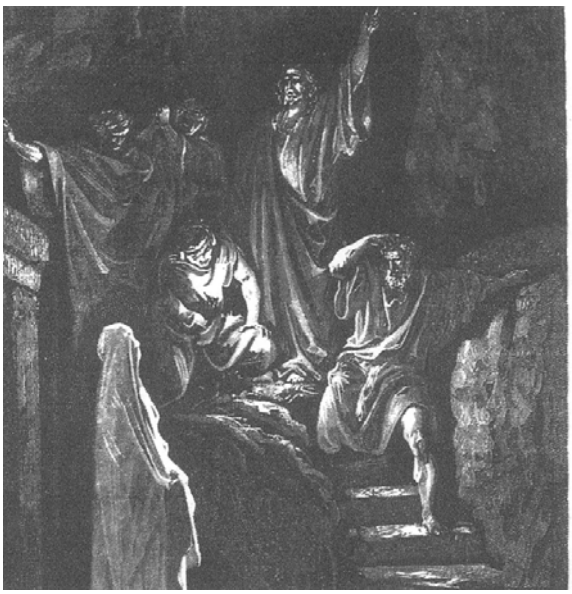

Jesus uppväcker Lasarus

Jesus välsignar barnen

ponera att vi bortser från dessa löften som argument *ad homines*. Är det inte möjligt att det finns djupa elektriska kraftströmmar i det mänskliga psyket som kan utnyttjas av precis samma fredliga, anspråkslösa, inåtvända ande som den som Jesus skulle belöna så frikostigt i sin faders boningar utan något riktigt hopp om att någonsin nå "himmelrikets eviga boningar"?

Och kan man också inte tänka sig en lycklig återgång till en rabelaisisk kristendom, ja, till och med någon subtil sammansmältning – antydningar som jag har trott mig finna hos Rabelais – av kosmisk säl1het och ofarlig sexuell g1ädje med känslan av att födas på nytt till en jaglös jämlikhet med andra själar?

År det inte sorgligt hur de ortodoxt troende med sin ovänliga och hätska fromhet bekämpar den psykologiska utvecklingen av Kristi himmelrike? Hur kan vi göra rättvisa åt den gudomliga anarkism som utgår från Honom, förrän, som Han själv antyder, vi föredrar att häda Honom i stället för Den helige ande?

Och det som våra religiösa belackare är benägna att förbise är att om det västerländska folket inte hade tillbett Honom som Gud skulle detta oerhörda och uppskakande "Budskap" blott ha nått oss så som Heraklitos eller Pytagoras läror nådde oss, utan den kraft hos den som "talade med myndighet och icke såsom de skrift1ärde". Är det icke möjligt att den evolutionära kraften i och bakom vårt kosmos faktiskt uppenbarades i denne mans revolutionerande attityd till mänskliga värderingar, en hemlighet så viktig att det sätt på vilket han nådde den, vare sig det skedde genom att Han var en stor magiker eller Guds enfödde son, är jämförelsevis oviktigt?

För varje osofistikerad läsare som försöker tygla sina tankar – nästan det enda som tycks ligga i vår förmåga! – genom de böcker som skrivits av hängivna män är problemet beträffande den speciella relationen mellan denne inspirerade man och bakom universum ett mindre viktigt problem än den inneboende arten av Hans uppenbarelse.

Vad Jesus fann vara det bästa i livet var och förblir något så viktigt i mänsklighetens utveckling att vi inte behöver oroa oss särskilt mycket över huruvida Hans åsikt om sig själv som Människoson eller Guds son är vetenskapligt grundad eller ej.

Och om det som Jesus tänkte om sig själv i förhållande till Gud spelar mindre roll, så kan man utan vidare säga att det för alla som, påverkade av en magisk livssyn, anser att det är i litteraturen – och Nya testamentet är i sig självt ett exempel på detta – snarare än i den etablerade religionen som man finner det renaste uttrycket för denna åsikt, ja, då är frågan om vad kyrkorna tror eller inte tror av mycket ringa värde.

Vi är djupt tacksamma mot kyrkan och staten för att de håller vårt intresse för Lukas evangelium vid liv, men vi kan inte underlåta att erinra oss att de första översättarna av denna omstörtande bok, detta porträtt av den judiske anarkisten, vars rike icke var av denna världen, var banbrytande lärda som förföljdes, torterades, brändes på bål och vilkas ben vanhelgades av den världsliga makten.

Vad Jesus gjorde enligt Lukas var att spräcka den tunga sten som sattes i rullning av de privilegierade och mäktiga och förslagna och vetenskapliga mot människans ande. Stenen finns alltjämt där, och "dessa världens

barn" tillber den alltjämt men sprickan finns *fortfarande kvar*, och hädanefter måste det alltid komma ögonblick i våra liv när vi betvivlar huruvida kärlek och rättfärdighet räcker till, ögonblick när vi, liksom Dostojevskijs Alosja som fann sig i att hans hjältes lik stank, fångar ett vinddrag genom den sprickan, ett vinddrag utifrån som skriver likt ett finger i sanden. Världen fortsätter att snurra, kosmos fortsätter att snurra – och vart sista ord är ej Lukas; och ingen annan vet det. Världen snurrar vidare, kosmos snurrar vidare ... "Men Jesus böjde sig framåt och med sitt finger skrev Han på marken som om Han ej hörde dem."

Denna essä, något förkortad, publicerades ursprungligen i "The Pleasures of Literature", London 1938. Översättningen publicerades i Coeckelberghs litterära tidskrift Jakobs Stege, nr 3 1977.